

LAPSIPERHEILLE ANNETTAVA VARHAINEN TUKI

Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasvanhempien kokemuksia varhaisesta tuesta Keminmaan kunnassa

Makkonen Reetta

Opinnäytetyö

Sosiaali-alan koulutus
Sosionomi (AMK)

2023

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Reetta Makkonen	Vuosi	2023
Ohjaaja(t)	Merja Hjulberg, Sari Halttunen		
Toimeksiantaja	Keminmaan kunnan perhepalvelut		
Työn nimi	Lapsiperheille annettava varhainen tuki: Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasvanhempien kokemuksia varhaisesta tuesta Keminmaan kunnassa		
Sivumäärä	28 + 4		

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kartoittaa Keminmaan kunnan lapsiperheille annettavan sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön laatua, toteutumista ja riittävyttä, sekä nostaa esille mahdollisia kehittämiskohteita. Tavoitteena on, että asiakashaastatteluista tulleita vastauksia voi tulevaisuudessa mahdollisesti käyttää apuna Keminmaan kunnan perhetyössä annettavan varhaisen tuen laadun kehittämisessä.

Opinnäytetyössäni kartoitin Keminmaan kunnan varhaisen tuen toteutumista ja riittävyttä asiakasperheiden näkökulmasta. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat: Miten asiakasperheiden vanhemmat ovat kokeneet perhetyön ja sen riittävyden sekä oikea-aikaisuuden, miten heidän mielestään kuulluksi tuleminen toteutuu perhetyössä ja miten Keminmaan kunnan tarjoamaa perhetyötä voisi kehittää. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena.

Opinnäytetyöni koostuu teoriaosiesta, jossa käsittelen erilaisen kirjallisuuden avulla perhetyöhön ja ennaltaehkäisevään tukeen liittyviä teemoja, tutkimusosiesta, jossa kerron opinnäytetyöprosessistani ja tutkimustyöstä, sekä tulososiesta, jossa käsittelen haastatteluista saamiani vastauksia.

Opinnäytetyössäni haastattelin neljää Keminmaan kunnan perhetyön asiakasperhettä, joista jokainen oli haastattelun aikana ollut perhetyön asiakkuudessa vähintään vuoden. Haastattelu koostui erilaisista kysymyksistä liittyen ennaltaehkäisevän tuen toteutumiseen kunkin perheen kohdalla.

Haastatteluista selvisi, että perhetyön asiakkaat ovat kokeneet saaneensa tukea perhepalveluista. Asiakasperheille oli muodostunut molemminpuolinen luottamusuhde perhetyöntekijän kanssa ja perhetyöstä saatu keskusteluapu on ollut merkittävää. Perheet ovat kokeneet tulleensa kuulluksi koko työskentelyn ajan ja vanhemmat tuottivat myös yhteistyön koulun kanssa sujuneen paremmin perhetyön alettua. Haastatteluiden aikana esiin tulleissa kehittämis ehdotuksissa selvisi, että perhetyön tuoma apu voisi olla vieläkin konkreettisempaa. Esille nousi myös tämänhetkisten resurssien vähyys ja toive niiden lisäämisestä.

Avainsanat

perhetyö, varhainen tuki, lapsiperhe, lastensuojelu

Degree Programme in School of Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Reetta Makkonen	Year	2023
Supervisor(s)	Merja Hjulberg, Sari Halttunen		
Commissioned by	Keminmaa Municipality's family services		
Title	Early support for families with children: Customer parents' experiences of preventive family work in the municipality of Keminmaa		
Number of pages	28 + 4		

The purpose of my thesis was to assess the quality, implementation, and adequacy of social work provided to families with children in Keminmaa municipality, in accordance with the Social Welfare Act. Additionally, I aimed to identify potential areas for improvement. The goal is that the responses gathered from client interviews could potentially be utilized in the future to aid in enhancing the quality of early support provided in Keminmaa municipality's family work.

In my thesis, I explored the realization and sufficiency of early support from the perspective of customer families in Keminmaa municipality. The research questions were focused on how parents of customer families perceived family work, its adequacy, timeliness, the experience of being heard in family work, and suggestions for the development of family work provided by Keminmaa municipality. The research was conducted as a qualitative study.

The thesis comprises a theoretical section, discussing themes related to family work and preventive support using various literature sources, a research section detailing the thesis process and research work, as well as results section covering the responses obtained from interviews.

During the study, I interviewed four client families of Keminmaa municipality's family work, each having been in family work for at least a year. The interviews included various questions related to the implementation of preventive support for each family.

The findings revealed that family work clients felt supported by family services. Mutual trust had developed between customer families and family workers, and the counseling support received from family work had been significant. Families felt heard throughout the entire process, and parents reported improved cooperation with the school after the initiation of family work. The suggestions for improvement that emerged during the study indicated that the assistance provided through family work could be more concrete. Additionally, there was a recognition of the current shortage of resources and a desire for their increase.

Keywords family work, early support, family with children, child welfare

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 PERHETYÖN KEHITYSSUUNNAT	10
2.1 Perhetyön historia ja kehittyminen	10
2.2 Perhetyö tänä päivänä	11
3 PERHETYÖN KESKEISIÄ PERIAATTEITA	15
3.1 Lapsikeskeinen työskentelyote	15
3.2 Perhe- ja asiakaslähtöisyys	17
3.3 Perhetyön eettisyys	18
3.4 Yhteistyö eri toimijoiden kanssa	20
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	22
4.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	22
4.2 Opinnäytetyöprosessi	22
4.3 Eettisyys ja luotettavuus	23
4.4 Tutkimuksen toteutus	24
4.5 Haastatteluaineiston käsittely ja analyysi	26
5 TULOSTEN ESITTELY	28
5.1 Kuulluksi tuleminen ja tuen oikea-aikaisuus	28
5.2 Moniammatillinen yhteistyö, tuen riittävyys ja kehitysideat	30
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	32
LÄHTEET	34
LIITTEET	36

ALKUSANAT

Haluan lämpimästi kiittää Keminmaan kunnan perheiden palveluita saamastani mahdollisuudesta toteuttaa opinnäytetyöni yhteistyössä heidän kanssaan. Kiitän kaikkia osapuolia, jotka ovat olleet tukenani ja apunani tämän opinnäytetyöprosessin ajan. Osoitan erityiset kiitokseni Keminmaan perhetyöntekijöille sekä haastatteluihin osallistuneille asiakasperheille ja kiitän heitä panoksestaan opinnäytetyötäni kohtaan. Kiitän asiakasperheitä sujuvasta yhteistyöstä ja antoisista keskusteluista. Opinnäytetyöni tekeminen ei olisi ollut mahdollista ilman teidän suurta panostanne.

1 JOHDANTO

Nyky-yhteiskunnassa katsotaan usein yksilön olevan itse vastuussa esimerkiksi työttömyydestään, köyhyydestään tai heikkoudestaan. Näin ajattelevassa yhteiskunnassa hyvinvoinnista tulee helposti vain yksilöllinen huolenaihe tai huolenpidon kohde. Yhteiskuntamme ajatuksena on, että yksilön tulee osata hallita ja ohjata itse itseään läpi elämän. Nykypäivänä ihminen saadaan tuntemaan häpeää sellaisista asioista, mitkä kuuluvat elämään ja ihmisyyteen. Elämönhallinnan tärkeyttä painottamalla sivuutetaan ihmisyyteen ja elämään liittyvä hauraus, keskeneräisyys, epävarmuus ja epätietoisuus sekä ihmisen perimmäinen riippuvaisuus. (Rönkkö & Rytönen 2010, 26) Tällainen ajattelutapa yhteiskunnassamme nostaa tukea tarvitsevien ihmisten kynnystä hakea apua ajoissa. Ammattilaisten panoksen tärkeys havainnoimisessa ja tuen tarpeen arvioimisessa on suuri, sillä asiakas ei ole itse aina kykenevä hakemaan apua ajoissa tai puhumaan ongelmakohdista ääneen.

Tutkimuslöydökset kertovat, että lasten eriarvoisuus alkaa jo hyvin varhain, ja jo vastasyntyneiden lasten mahdollisuudet pärjätä elämässään eivät ole kaikissa perheissä samanlaiset. Lasten eriarvoisuuden yhtenä merkittävänä tekijänä ovat äitien väliset sosioekonomisten tilanteiden erot. Koska terveys ja hyvinvointi kietoutuu vahvasti sosiaalisiin tekijöihin, vauvojen syntyminen mahdollisimman terveinä ja lasten saamat suotuisat lähtökohdat kehitykselleen heti syntymästään vaatii sen, että sosiaaliseen eriarvoisuuteen pyritään vaikuttamaan jo hyvissä ajoin ennen lapsen syntymää. Tästä syystä varhainen tuki haavoittuvaisessa asemassa oleville lapsille ja heidän perheilleen on panostuksen arvoinen asia, ja tulevaisuudessa se tulee maksamaan yhteiskunnalle itsensä tuottojen kera takaisin. Lasten turvallisuutta kannattaa siis edistää jo varhain, sillä se on kannattavaa sekä inhimillisen kärsimyksen vähentämisen, että lapsuuden huonoista kokemuksista aiheutuvien kustannusten vuoksi. (Jussila 2022)

Huono-osaisuuden on myös tutkittu siirtyvän sukupolvelta toiselle, ja myös tästä syystä on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota perheiden hyvinvointiin jo varhaisessa vaiheessa. Varhainen puuttuminen on yksi merkittävimmistä ja keskeisimmistä keinoista ennaltaehkäistä myös syrjäytymistä ja rikoksia. Varhaisella puut-

tumisella tarkoitetaan lapsille ja lapsiperheille suunnattuja erilaisia palveluita, joiden avulla pystytään tunnistamaan ja ehkäisemään erilaisia riskejä ja ongelmia, jotka ovat ennalta tunnistettavissa. Varhaisen puuttumisen tarkoituksena on pystyä ajoissa vaikuttamaan lapsen tai nuoren kasvuympäristöön ja mahdollisesti ehkäisemään niitä ongelmia, jotka voivat myöhemmällä iällä johtaa rikosten tekemiseen. Onnistuneella ja tarpeeksi varhaisella puuttumisella on havaittu olevan positiivisia vaikutuksia sekä sosiaalisesta että taloudellisesta näkökulmasta. Muun muassa äitiysneuvoiloissa on pyritty tunnistamaan asiakkaan erityisen tuen tarve ja reagoimaan siihen esimerkiksi järjestämällä neuvolaan lisäkäyntejä tai kotikäyntejä asiakkaan luokse sekä suunnittelemalla näiden lisäksi muuta tukea, aina asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. (Rikoksentorjunta 2023)

Ylisukupolvista huono-osaisuutta tavataan myös Suomessa, huolimatta hyvinvointivaltiomme tarjoamasta ilmaisesta koulutuksesta, kattavasta sosiaaliturvasta sekä laadukkaasta lasten päivähoidosta, joita pidetään tehokkaina tapoina turvata huonommista lähtökohdista tulevien lasten mahdollisuudet. Vauhkonen, Kallio ja Erola tarkastelivat artikkelissaan Suomessa asuvien henkilöiden huono-osaisuuden periytymistä sukupolvelta toiselle. Artikkelissa kerrotaan aiempien tutkimusten pohjalta saatuja viitteitä siitä, että erilaisilla huono-osaisuuksilla olisi itsenäinen ja suora ylisukupolvinen yhteys. Artikkelin mukaan on myös viitteitä siitä, että suoria ylisukupolvisia yhteyksiä olisi myös toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäämisellä sekä työttömyydellä. Myös vanhempien toimeentulotuki-asiakkuudella on osoitettu olevan suora vaikutus lasten asiakkuuden alkamiseen, mitä ei voi selittää esimerkiksi vanhempien pienituloisuudella, köyhyydellä tai perheiden välisillä tuloeroilla. (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017)

Vauhkonen, Kallion ja Erolan mukaan ero huono- ja hyväosaisissa perheissä kasvaneiden lasten välillä on huima. Tutkimustulokset kertovat, että pelkän perusasteen tutkinnon suorittaneiden aikuisten lapsista yli neljännes ei ole suorittanut peruskoulun jälkeen mitään toisen asteen tutkintoa 22-vuotiaana. Myös toimeentulotuen piirissä olleiden henkilöiden lapsista suuri osa on ilman tutkintoa vielä nuorina aikuisina. Sekä pitkä- että lyhytaikaisesti työttöminä olleiden vanhempien lapsista yli 20 prosenttia on ilman mitään tutkintoa 22-vuotiaana. Pitkäaikaistyöttömänä olleiden vanhempien lapsista työttömänä nuorina aikuisina on 29 prosenttia ja lyhytaikaisesti työttömänä olevien lapsista neljännes. Työttöminä ovat

tutkimusten mukaan useiten toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapset. Lyhytaikaisesti toimeentulotuen asiakkaana olleiden henkilöiden lapsista 33 prosenttia ja pitkäaikaisesti toimeentulotuen asiakkaana olleiden lapsista 38 prosenttia on työttömänä vielä nuorina aikuisina. Pitkäaikaisesti toimeentulotuen asiakkaana olleiden vanhempien lapsista 43 prosenttia on nuorina aikuisina myös itse toimeentulotuen asiakkaana. Lyhytaikaisesti asiakkaana olleiden vanhempien lasten vastaava luku on 35 prosenttia. Koulusta poisjääneiden lapsista 24 prosenttia saa tukea 22-vuotiaana. Pitkä- ja lyhytaikaisesti työttömänä olleiden lapsista runsaat 20 prosenttia saa nuorina aikuisina tukea. Lapsista, joilla oli perhe-taustassa sosiaalista huono-osaisuutta, kaiken kaikkiaan 53 prosenttia ei kokenut mitään mitatusta sosiaalisesta huono-osaisuudesta 22-vuotiaana. Kun siis huomioidaan kaikki indikaattorit lapsen ollessa 22-vuotias, niin tutkimustulosten mukaan vanhempien pitkäaikaisella toimeentulotukiasiakkuudella on vakavimmat ylisukupolviset vaikutukset. (Vauhkonen ym. 2017)

Tässä opinnäytetyössä selvitän Keminmaan kunnan perhepalveluiden asiakas-perheiden kokemuksia heille tarjottavan perhetyön laadusta. Olen haastatellut opinnäytetyötäni varten neljää Keminmaan kunnan perhetyön asiakasperhettä ja kuullut heidän omia näkemyksiään perhetyön toteutumisesta ja sen tuomasta konkreettisesta avusta ja tuesta. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat: Miten asiakasperheiden vanhemmat ovat kokeneet perhetyön ja sen riittävyyden sekä oikea-aikaisuuden, miten heidän mielestään kuulluksi tuleminen toteutuu perhetyössä ja miten Keminmaan kunnan tarjoamaa perhetyötä voisi kehittää. Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Haastattelun analyysimenetelmänä on käytetty laadullista sisällönanalyysiä. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda palveluntarjoajalle tietoa asiakkaiden kokemuksista sekä paikantaa mahdollisia kehittämiskohtia palvelun toiminnassa. Opinnäytetyöni on toteutettu yhdessä Keminmaan kunnan perhepalveluiden kanssa. Keminmaan kunnan perhepalvelut tarjoavat perhetyön, lastensuojelun sosiaalityön, lastenvalvojan, kotipalvelun, sekä jälkihuollon palveluita. Tässä opinnäytetyössä keskityn Keminmaan kunnan tarjoamiin perhetyön palveluihin.

Sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön tavoitteena on turvata lapsen tai nuoren terveys ja kehitys tukemalla perheen hyvinvointia ja keskinäistä vuorovaikutusta

sekä antamalla sosiaaliohjausta tai muuta tarvittavaa apua, vahvistaen näin lapsiperheiden voimavaroja. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) Lapsiperheille annettava varhainen tuki on merkittävää sekä lasten, että koko perheen tulevaisuuden kannalta. Oikeanlaisella ja oikea-aikaisella ammatillisella tuella voidaan minimoida esimerkiksi jo aiemmin mainitun ylisukupolvisen huono-osaisuuden vaikutuksia. On eriarvoisen tärkeää, että perheet saavat tarvitsemansa tuen jo aikaisessa vaiheessa, sillä näin saadaan ehkäistyä myös mahdollinen ongelmien paisuminen ajan kuluessa. Perhetyön avulla perheet voivat saada mahdollisuuden kohentaa tilannettaan ja mahdollisesti jopa ehkäistä lasten huostaanotto tai sijoitus kodin ulkopuolelle kokonaan (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 82).

2 PERHETYÖN KEHITYSSUUNNAT

Perheistä huolehtiminen on ollut perustehtävänä yhteiskunnassamme jo pitkään, mutta sitä on toteutettu eri aikakausina erilaisin toimintamuodoin ja eri tavoin perusteltuna. Nykyistä, monimuotoista ja muuntautumiskykyistä perhetyötä, voidaan pitää kotipalvelun ja lastensuojelun historiallisen kehityksen tuloksena. Perhetyön nykyiselleen muovautumiseen ovat aikojen saatossa vaikuttaneet muun muassa suomalaisen neuvolatoiminnan menestys, päivähoiton rakentuminen mahdollistamaan naisten työssä käyntiä sekä koulujen oppilashuollon edistyminen. (Järvinen ym. 2012, 46) Tässä opinnäytetyön luvussa käyn tarkemmin läpi perhetyön historiaa sekä sen kehittymistä nykyiseen muotoonsa.

2.1 Perhetyön historia ja kehittyminen

Perhetyö on kehittynyt valtavasti viime vuosisatojen aikana. 1800-luvulla suomalainen lastensuojelu koostui pääosin seurakuntien ja kuntien vastuulla olevasta vaivaishoidosta sekä hyväntekeväisyys- ja kansalaisaktiivisuusyhdistysten toiminnasta. Vuoden 1865 kunnallisasetus siirsi vaivaishoidon järjestämistä vastuuta seurakunnilta kunnille, ja vuoden 1870 vaivaishoitoasetus velvoitti kunnat pakolliseen vaivaishoitoon, eli turvattomien alaikäisten ja työkyvyttömien aikuisten avustukseen. Vaivaishoitoa toteutettiin vaivaistaloissa, työlaitoksissa sekä eläte- ja ruotohoitona, ja sitä oli mahdollista saada suuren lapsimäärän, sairauden, työttömyyden tai kadon vuoksi. 1900-luvun alussa neutraalimman nimikkeen saanut köyhäinhoito perustui tiukkaan valvontaan ja tarvehankintaan. Työkykyisten täytyi pääsääntöisesti tulla toimeen omillaan, perhe- ja sukuyhteisöstä muodostui sosiaalinen turvaverkko ja vähäosaisuus oli osa luonnollista järjestystä. Tällöin lasten hoito jäi kuntien vastuulle, mikäli perheen huoltaja kuoli tai tuli työkyvyttömäksi. (Järvinen ym. 2012, 46)

Vuosisadan vaihteessa perheiden tukemisen nostivat erityisesti keskeiseksi sosiaalireformismi, työväenliike, kristillissosiaaliset liikkeet ja sivistyneistön kansanvalistuspyrkimykset. Tällöin perheiden äitejä valistettiin lasten kasvatustehtävästä ja paremmin toimeentulevien täytyi kantaa vastuuta vähempiosaisista.

Vuosisadan vaihteessa köyhäinhoitoon tuli lääketieteen puolelta lisäksi myös ehkäisevän hoidon periaate. Tällöin opetuksen, neuvonnan ja ohjauksen avulla ennaltaehkäistiin köyhyyttä ja huono-osaisuutta. Erityisen tärkeitä virstainpylväitä suomalaisen lastensuojelun varhaiskehityksessä olivat voimaan tulleet köyhäinhoitolaki sekä lastensuojelulaki. 1900-luvun alkupuolella kuntiin perustettiin myös lastentarkastajan virkoja, kunnalliskoteja, sekä lastenkoteja. 1960-luvulla yhteiskunnalliseen päätöksentekoon rantautui ajatus, että sosiaalinen turvallisuus on kaikkien oikeus. Tämä ajatus johti universaaleiden hyvinvointipalveluiden muodostumiseen. Samalla vuosikymmenellä syntyi myös useita taloudellisia ja toiminnallisia, kaikille suunnattuja sosiaaliturvan ja -palvelujen muotoja, kuten esimerkiksi uutena tullut lapsilisä. 1980-luvulla parannettiin lapsen asemaa ja vuonna 1984 uudistetut sosiaalihuoltolaki, lastensuojelulaki sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983) nostivat lapsen edun keskiöön. Näiden toteutumisen valvojina toimivat kunnat. Lapselle tuli taata turvalliset olosuhteet kasvulle ja kehittymiselle sekä lapsen ikätasoinen hoiva. Myös nykymuotoisen perhetyön pohja perustuu näille edellä mainituille laeille. (Järvinen R. ym. 2012, 46–47)

2.2 Perhetyö tänä päivänä

Tänä päivänä perhetyö on sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalipalvelua, joka tukee erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten terveyttä ja kehitystä. Perhetyö on sosiaaliohjausta, joka tukee vanhemmuutta, opastaa lasten hoidossa ja kasvatuksessa, ohjaa kodin arjen ja arkirutiinien hallintaan, vahvistaa perheen toimintakykyä ja vuorovaikutustaitoja, sekä tukee perheen sosiaalisen verkoston laajentamista. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Perhetyön tavoitteena on tarjota lapsiperheille tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta voidaan ehkäistä ongelmien kasvamista, syrjäytymistä ja mahdollista lastensuojelun tarvetta. Perhe saa tukea heti, kun ammattilainen on huomannut sen tarpeen. Tukea annetaan sen verran kuin perhe sitä tarvitsee ja perhetyön sisältö muokataan asiakasperheen tarpeiden mukaisesti. Perhetyössä tärkeää on työntekijän tutustuminen ja osallistuminen perheen ar-

keen ja toimintatapoihin. Onnistuneen työskentelyn pohjalla on asiakkaan ja työntekijän välinen luottamussuhde, asiakkaan dialoginen kohtaaminen sekä avoimuus työskentelyn eri vaiheissa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023)

Tehostettu perhetyö taas on lastensuojelulain mukainen avohuollon tukitoimi. Ennen tehostetun perhetyön aloittamista sosiaalityöntekijällä tulee tehdä selvitys lastensuojelun tarpeesta. Lastensuojelun asiakkuuteen tulevissa perheissä tilanteet ovat usein jo kriisiytyneet. Perhetyön ehkäisevän tavoitteen, sekä lastensuojelullisen näkökulman kannalta toivottavaa kuitenkin olisi, että perhetyö aloitettaisiin mahdollisimman varhain. Tehostettu perhetyö on perheen tiivistä, konkreettista tukea ja apua, jota annetaan ensisijaisesti perheen kotona. Siihen sisältyy ohjausta perheen arjessa ja tukea perheenjäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. Perhetyön avulla voidaan puuttua perheen tilanteeseen silloin kun perheen olosuhteet eivät takaa lapselle turvallista elämää, vaikka perheenjäsenet eivät itse huomaisi tuen tarvetta. Perhetyössä ja tehostetussa perhetyössä tärkeää on antaa asiakkaalle tilaa ja aikaa tuottaa asioita omasta tahdostaan. Hyvä yhteistyö vaatii ammattilaiselta työn läpinäkyvyyttä, sekä kykyä puhua ikävistä ja epämiellyttävistäkin asioista suoraan. (Järvinen ym. 2012, 81–82)

Lastensuojelua toteuttavat sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa. Lastensuojelun ammattilaisten työhön kuuluu neuvonta- ja ohjaustyö sekä muutostyö asiakkaiden hyvinvoinnin ja toimintakyvyn vahvistamisen parissa. Jotta asiakas saa parhaan mahdollisen tuen ja avun, pyritään jokaisen ammattilaisen osaaminen hyödyntämään tarkoin. Tietyissä lastensuojelun tehtävissä ja toiminnoissa edellytetään lain mukaista kelpoisuutta, kuten sosiaalityöntekijän ammatinharjoittamisoikeutta, jotta tämä tavoite saadaan turvattua. Perheohjaajan työnkuvaan kuuluu sosiaaliohjaus, johon sisältyy yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, tukea ja ohjausta sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Sosiaaliohjauksen tavoitteisiin lukeutuu perheiden ja yksilöiden hyvinvoinnin ja osallisuuden tukeminen vahvistamalla heidän elämänhallintaansa sekä toimintakykyänsä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023)

Perhetyö on kokonaisvaltaista ja monimuotoista työskentelyä. Perhetyössä perheen asioita käsitellään koko perheen ja jokaisen yksittäisen perheenjäsenen näkökulmasta. Työtapojen kirjo on yksi olennainen osa asiakaslähtöisyyttä. Perhetyön sisällöt ja työskentelytavat muokkautuvat prosessin aikana perheen mukaan. Perhetapaamisissa kokoonpano voi vaihdella koko perheestä yksittäisiin perheenjäseniin tai osaan perheenjäsenistä. Useimmiten työskentelyssä on kuitenkin mukana koko perhe. (Järvinen ym. 2012, 22)

Perhetyön tuomaa konkreettista apua on esimerkiksi arjen hallinnan ja toimintakyvyn tukeminen, vanhemmuuden vahvistaminen, lasten hoidossa ja kasvatuksessa ohjaaminen sekä lapsen edun turvaaminen. Arjen hallinnan ja toimintakyvyn tukemiseen voi sisältyä esimerkiksi vanhempien ohjaamista säännöllisen vuorokausirytmien löytymisessä, ruuan valmistuksessa, rahankäyttöön liittyvissä tehtävissä tai kodin siisteydestä huolehtimisessa. Vanhemmuuden ja parisuhteen tukemiseen voi liittyä esimerkiksi erilaisten roolien, vahvuuksien ja kehittämiskohdeiden miettiminen yhdessä, tai vanhempien kanssa keskusteleminen esimerkiksi vanhemmuuden iloista ja vastuista tai voimavaroista ja niiden löytämisestä liittyen vanhemmuuteen tai parisuhteeseen. Lasten hoidossa ja kasvatuksessa ohjaamiseen voi sisältyä muun muassa lasten perusturvallisuuden tukeminen ja perushoivasta huolehtiminen, sekä vanhempien tukeminen näissä tehtävissä. Tähän kuuluu myös lasten erityistarpeiden huomioiminen ja niissä tukeminen. Lapsen edun turvaamiseen sisältyy lapsen laillisten oikeuksien toteutumisen seuraaminen, sekä puuttuminen sellaisiin tilanteisiin, jotka voivat jollain tapaa vahingoittaa lapsen fyysisistä tai psyykkistä kehitystä. (Järvinen ym. 2012, 113)

Ennaltaehkäisevää, sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä tehdään siis sellaisissa lapsiperheissä, joilla ei ole lastensuojelun asiakkuutta. Lapsiperhe tarkoittaa perhettä, johon kuuluu vähintään yksi kotona asuva alle 18-vuotias lapsi (Tilastokeskus 2022). Perhetyö on suunnitelmallista, tavoitteellista, lyhytaikaista ja kaikki perheenjäsenet huomioon ottavaa työtä. Ennaltaehkäisevän perhetyön toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja perhe voi itse pyytää perhetyön tukea. Ennaltaehkäisevästä perhetyöstä saa tukea muun muassa vanhemmuuteen, arjen haasteisiin, perheen vuorovaikutukseen, kasvatukseen tai tilanteisiin, joissa perhettä kohtaa kriisi tai suuri elämänmuutos, esimerkiksi avioero, kuolema tai sairaus. Ennaltaehkäisevä perhetyö on perheelle maksutonta, ja se on luonteeltaan

pitkäjänteistä, kokonaisvaltaista sekä suunnitelmallista toimintaa. Työskentely ta-
pahtuu suurimmilta osin perheen kotona, ja se voi sisältää esimerkiksi yhdessä
tekemistä, neuvontaa ja ohjausta, sekä keskustelua perheen kanssa. (Säkylä
2022)

Perhetyön perustana on hyvä vuorovaikutus. Vuorovaikutukseen voidaan lukea
itse keskustelu sekä tavat keskustella ja luoda yhteistyötä työntekijöiden ja per-
heiden välillä. Samalla kun vuorovaikutus on oiva keino tuottaa tietoa, luoda yh-
teistyötä ja ilmaista itseä, ihmiset myös vaikuttavat siinä vastavuoroisesti toisiinsa
monella tasolla. Työntekijän tavat olla vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa vai-
kuttavat merkittävästi myös työn tuloksellisuuteen. Vuorovaikutustilanteissa il-
maisemme ja rakennamme identiteettiämme, näytämme tunteitamme, tulemme
nähdyksi ja kuulluksi sekä ilmaisemme toiveitamme ja tarkoituksiamme eri asi-
oissa. Vuorovaikutus on monialainen prosessi, jota ohjaamme puheella, eleillä ja
erilaisilla kehon asennoilla. Puhuessamme muille, olemme samalla yhteydessä
omiin kokemuksiimme ja tunteisiimme, joita keskustelutilanne meissä herättää.
(Rönkkö ym. 2010, 165–166)

3 PERHETYÖN KESKEISIÄ PERIAATTEITA

Työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen pelisääntöjä määrittävät useat eri lait, kuten esimerkiksi laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä laki potilaan asemasta ja oikeuksista, unohtamatta sosiaali- ja terveydenhuollon eettisiä ohjeita. Näillä laeilla ja ohjeistuksilla pyritään takaamaan kaikille palveluiden käyttäjille turvallinen, asianmukainen ja yksilölliset tarpeet täyttävä kohtelu. (Järvinen ym. 2012, 17) Tässä luvussa esittelen keskeisiä periaatteita, jotka ovat merkityksellisiä perhetyötä toteutettaessa.

3.1 Lapsikeskeinen työskentelyote

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä julkaisussa kerrotaan lapsikeskeisestä työskentelyotteesta ja kokonaisvaltaisesta tuen tarpeen arvioinnista lastensuojelun näkökulmasta. Julkaisu on tuotettu LasSe-hankkeen pohjalta, joka on toteutettu vuosina 2013–2015. Hankkeessa kehitettiin lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen sijoittuvaa lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointia. 2000-luvun Suomessa lapsikeskeisyys on ollut johtavana käsitteellisenä periaatteena lastensuojelun sosiaalityössä. 2000-luvulla on ammattikäytäntöjen kehittämisessä etsitty erityisesti sellaisia työtapoja, jotka vahvistavat lapsen ja työntekijän välille rakentuvaa tasavertaista suhdetta sekä huomioivat lapselle luonnostaan ominaiset tavat kertoa arjestaan ja omista kokemuksistaan. Lapsikeskeisyyden merkitystä lastensuojelussa on korostettu ja siitä on keskusteltu osallisuuden ja toimijuuden teemoihin liittyvänä käsitteenä. (Petrelius, Tulensalo, Jaakola & Hietämäki 2016, 6–8)

On tuotu esille, että lapsikeskeisen työskentelytavan toteuttaminen käytännössä on edelleen haasteellista, vaikka lapsikeskeisiä työkäytäntöjä on kehitetty näkyvästi viime vuosikymmenten aikana. Tulensalo ja Muukkonen kertovat artikkelissaan, että lapsikeskeisyyden toteutuminen vaihtelee suuresti työyksiköiden ja työntekijöiden välillä. Muissakin artikkeleissa esille nousee lapsikeskeisen työskentelyn esteitä. Näyttää siis siltä, että suomalaiset lapset ovat eriarvoisessa asemassa osallisuutensa toteutumisen suhteen arvioinnissa ja lastensuojelun työkäytännöissä. Julkaisun artikkeleissa toistuvasti lapsikeskeisen työskentelyn es-

teeksi sanoitetaan kiire. Tämän lisäksi esteiksi esiin nousee lapsen kanssa työskentelyyn liittyvän osaamisen puute, sekä sellaiset toimintakulttuurit, joissa ei toistuvasti asetuta tukemaan lapsikeskeisiä käytäntöjä ja niihin liittyvän osaamisen vahvistamista. Lastensuojelussa lapsen tilanteen arviointia tekeviltä työntekijöiltä edellytetään monipuolista teoreettista tietoa lapsista, lapsuudesta, lapsen kehityksestä, heidän tavastaan rakentaa ihmissuhteita sekä heidän tavoistaan tietää ja toimia. Arvioinnissa on tärkeää nähdä lapsi tiedollisena toimijana pelkän tiedon kohteen sijaan. Kyky asettua vuorovaikutukseen lapsen kanssa tavalla, joka on luottamusta luova, toimijuutta vahvistava ja tasavertaista työskentelysuhdetta rakentava ei synny itsestään edes laajan tietämyksen seurauksena. Teoreettisen ja tiedollisen osaamisen rakentuminen toimiviksi työkäytännöiksi edellyttää työntekijöiltä paljon harjoittelua sekä kokemuksista oppimista ja niiden reflektointia. (Petrelus ym. 2016, 8)

Lapsen osallistuminen on yksi lapsen oikeuksista, mutta se on ensisijaisesti myös mahdollisuus lapsen suojelun toteuttamiseen. Lapsikeskeisyydessä keskeistä on suora työskentely lapsen kanssa, mikä konkretisoituu työntekijän ja lapsen kahdenkeskeiseen tapaamiseen ja lapsen kohtaamiseen muun työskentelyn ohella. Tutkimusten avulla on todettu, että suora lapsen kanssa työskentely ja hyvän, luottavaisen asiakassuhteen luominen lapsen kanssa vaativat tapaamisten jatkumoa ja prosessimaisuutta, eivätkä tapaamiset voi olla vain satunnainen yksittäinen tapahtuma. Lapsen kohtaamisen ei tarvitse aina tarkoittaa työntekijän ja lapsen kahdenkeskeistä tapaamista, vaan se voi olla myös lapsen erityistä huomiointia yhteisissä tapaamisissa muiden aikuisten kanssa. On myös tärkeää tiedostaa lapselle ominaiset vuorovaikutustavat ja kiinnittää huomiota kohtaamisessa käytettäviin välineisiin ja menetelmiin. (Petrelus ym. 2016, 9–10)

Lapsen elämäntilanteen kokonaisuuden hahmottamisessa keskeistä on kuulla lapsen tuntevien tahojen näkemysten lisäksi myös lapsen oma näkemys ja kokemus asioista. Tämän avulla toimijoille rakentuu ymmärrys sekä lapsen kokemasta arjesta, että myös lapsen elämäntilanteen kokonaisuudesta. Lapsen ja lasta koskevan tiedon kokoamisen lisäksi myös tiedon tulkinta on osa lapsikeskeisyyttä. Tiedon tulkinta koostuu lapsen, vanhempien ja muiden toimijoiden ni-

meämien huolien ja ongelmien suhteuttamisesta lapsen elämässä oleviin voimavaroihin sekä ratkaisujen pohtimisesta näihin ongelmiin. Tiedon tulkintaan liittyy myös sellaisten toimien valinta, joita näiden ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan. Lapsikeskeisen ajattelun näkökulmasta lapsella on keskeinen rooli tiedon tulkintatyössä. On erityisen tärkeää kuulla ja huomioida lapsen omia tulkintoja ja ratkaisuvaihtoehtoja, jotta ehkäistään lapsen omien huolien ja ratkaisuehdotusten kuulematta jääminen. Edellä mainittujen lisäksi lapsikeskeisyydessä merkittävää on työskentely lapsen vanhempien ja muiden läheisten, sekä lapsen tuntevien tahojen kanssa. (Petrelius ym. 2016, 9–10)

3.2 Perhe- ja asiakaslähtöisyys

Perhe- ja asiakaslähtöisyys ovat tärkeitä seikkoja sosiaali- ja terveystalvueluita toteutettaessa. Vaikka perheestä vain yksi henkilö olisi sosiaali- ja terveystalvueluiden asiakkaana, täytyy huomiota kiinnittää myös perheen muihin jäseniin. Perhekeskeisyys tarkoittaa kokonaiskuvan luomista perheestä sekä sen kokonaisvaltaisesta elämäntilanteesta ja ympäristöstä. Perhelähtöisessä työskentelyssä taas perheen huomioon ottaminen on edennyt pidemmälle kuin perhekeskeisessä työssä. Jotta perhelähtöisyys voi toteutua, edellyttää se perheen ja työntekijän välistä tasavertaisuutta sekä perheen osallistamista keskusteluun ja päätöstentekoon. Perhelähtöisyydessä näkökulmana on se, että perhe on itse oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijoita ja työntekijä on työprosessin asiantuntija. Perhelähtöiseen kumppanuuteen kuuluu tiedon ja vastuun tasapuolinen jakautuminen sekä molemminpuolinen kunnioitus. Perhelähtöisen ohjaamisen ja tukemisen tavoitteena on perheen sisäisten voimavarojen vahvistaminen, perheiden kulttuuristen erojen tunnistaminen ja niihin vastaaminen, palveluiden suunnittelu perhekohtaisesti sekä palveluiden koordinointi yhteistyössä eri tahojen kanssa. (Järvinen ym. 2012, 17–18)

Asiakaslähtöisyys on pääpiirteittäin asiakkaan toiveiden ja tarpeiden kuulemistalv. Asiakaslähtöisyyteen kuuluvat heidän oikeuksistaan tiedottaminen sekä heidän oikeuksiensa lisääminen. Asiakaslähtöisyys näkyy perheenjäsenten kuulemisena sekä kunnioittamisena. Se tukee perhetyön prosessin aikana asiakasper-

heen valinta- ja päätösvaltaa ja tällä tavoin edistää asiakkaan valtaistumista. Valtaistuminen tarkoittaa perheenjäsenten kyvykkyyttä parantaa omaa elämäänsä ja heidän kokemustansa vahvistumisesta. Mikäli asiakas on valtaistunut, ymmärtää hän omaa tilannettaan paremmin, tunnistaa mahdolliset ongelmat ja niiden seuraukset sekä on motivoituneempi muuttamaan asioita ja työskentelemään sen eteen. (Järvinen ym. 2012, 18)

Asiakaslähtöisyyttä kuvaavia periaatteita ovat asiakkaan kunnioittaminen, kokonaisvaltaisuus, jokaisen oman kokemuksen ja tarinan ainutlaatuisuus, avoimuus, rehellisyys ja luottamuksellisuus sekä valinnanmahdollisuus. Asiakkaan kunnioittaminen tarkoittaa käytännössä asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja muiden ihmisoikeuksien hyväksymistä sekä niiden toteuttamista. Jokaisen oman tarinan ja kokemuksen ainutlaatuisuus on tärkeää muistaa, silloin kun työntekijällä on kokemusta monenlaisista perheistä. Jokainen kokee asiat eri tavalla ja jokainen asian kokenut on erilainen. Avoimuus, rehellisyys ja luottamus ovat perhetyön toteuttamisen perustaa ja työssä onnistumisen periaatteita. Hyvä luottamus edistää asioiden monipuolista ja rehellistä käsittelyä. Luottamuksellisessa suhteessa vuorovaikutus on avointa ja suoraa, ja myös erimielisyyden asioista uskalletaan tuoda esille ja niitä pystytään käsittelemään yhdessä. (Järvinen, ym. 2012, 18–21)

3.3 Perhetyön eettisyys

Perhetyö on työtä, jossa liikutaan monien eri asioiden rajapinnoilla. Perhetyötä tehdessä ollaan tekemisissä perheen sisäisten, usein isojen ja vaikeiden asioiden kanssa. Siinä kosketellaan asioita, jotka voivat monin eri tavoin liittyä asiakkaan itsemääräämisoikeuteen, yksityisyydensuojaan ja tasa-arvoiseen kohteluun. Moniammatillista työtä tehdessä sama pätee myös perhetyöntekijän tai perheohjaajan yhteistyökumppaneihin. Perhetyöntekijä joutuu työssään jatkuvasti arvioimaan omia työtapojaan, suhtautumistaan ja käyttämiään menetelmiä eri näkökulmista: Edellyttääkö laki jo minua puuttumaan tähän asiaan? Onko tässä asiassa painotettava vanhempien kuulemista vai nostettava lasten etu ensisijaiseksi? Hyödyttääkö perhettä eniten juuri tämä tapa toimia, vai pitäisikö toimia

toisin? Puutunko yhteistyökumppanini työtapaan, jos koen, että hän toimii asiakasperhettä kohtaan väärin? Esimerkiksi tällaisten eettisten kysymysten analysointiin tarvitaan erilaisia harkinnan välineitä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 47)

Sosiaali- ja terveysalan palveluita määrittävät monet eri lait ja asetukset työn laadun ja ihmisarvoisen kohtelun takaamiseksi. Eri palveluorganisaatioilla on myös lainsäädännön pohjalta laadittuja, omia eettisten periaatteiden mukaisia sääntöjä ja tapoja, joiden pohjalta työtä järjestetään. Tämän lisäksi myös eri ammattiryhmillä on omat eettiset ohjeet, jotka ohjaavat tehtävää työtä. Tällaisessa työssä kaikkeen tekemiseen ei kuitenkaan voi olla ohjekirjaa tai toimintasääntöä, vaan näihin tilanteisiin tarvitaan suuntaa antavia periaatteita, joiden pohjalta työntekijällä itsellään on vastuu ja velvollisuus käyttää omaa harkintakykyään. Perhetyö on jatkuvasti muuttuvaa työtä, joissa tilanteet vaihtelevan joskus äkillisestikin. Työntekijän toimintaa määrittävät periaatteet koostuvat pitkälti työlle asetetuista arvoista. (Rönkkö & Rytönen 2010, 47)

Talentia ry:n ammattieettinen lautakunta on laatinut eettiset ohjeet sosiaalialan työtä tekeville. Talentian laatimista eettisistä ohjeista löytyy muun muassa asiakkaan ihmisoikeuksien ja ihmisarvon kunnioittaminen, mikä on määritelty myös YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Suomen perustuslaissa. Myös itsemääräämisoikeus on jokaisen ihmisen perusoikeus, jota työntekijän tulee kunnioittaa. Itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös se, että työntekijän on kerrottava asiakkaalle eri mahdollisuuksista ja niiden vaikutuksista, mikä antaa asiakkaalle mahdollisuuden tehdä valintoja. Talentian eettisissä ohjeissa nostetaan esille myös asiakkaan osallisuuden sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen. Osallisuuden edistämiseen sisältyy asiakkaan oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista sekä mahdollisuus päästä vaikuttamaan niihin. Osallisuus ei ole ulkoapäin tuotettu rakenne, vaan yksilön tunne siitä, että toimijuus on tasavertaista ja asiakas pääsee itse vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus on myös yksi sosiaalialan eettisistä velvoitteista ja työkäytäntöjen laatukriteereistä. Sosiaalista oikeudenmukaisuutta voidaan tarkastella muun muassa tasa-arvon, ihmisarvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen kuuluu muun muassa negatiivisen syrjinnän vastustaminen, erilaisuuden ja

monimuotoisuuden tunnustaminen sekä epäoikeudenmukaisen politiikan ja käytäntöjen vastustaminen. (Talentia ry 2022, 11–12, 16 & 20–22)

3.4 Yhteistyö eri toimijoiden kanssa

Perhetyössä olennaista on myös tiivis yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Lapsiperheille palveluita tuottavat useat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tahot. Lasten ja perheiden palveluita yhtenäistämällä pyritään estämään huonojen lähtökohtien periytymistä, sekä ongelmien pahentumista ja kasaantumista. Toimivalla moniammatillisella yhteistyöllä on todettu olevan yhteys palveluiden ja tuen jatkuvuudessa lapsen kasvun siirtymävaiheissa, kuten päivähoidon tai koulun aloituksessa. Lapsen kasvaessa palveluiden tarjoajat ja lapsen kehitysympäristöt vaihtuvat, jolloin perheiden tuen saanti saattaa pitkittyä tai pahimmassa tapauksessa keskeytyä kokonaan. Kehitysympäristön vaihtuessa tiedon kulku hankaloituu ja palvelut koetaan hajanaisina. Kun lapsi siirtyy esimerkiksi varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai esiopetuksesta kouluun, tulee sopivaan kouluratkaisuun ja tarvittaessa sopiviin tukitoimiin sekä tarpeellisten tietojen siirtymiseen kiinnittää erityistä huomiota. Vuonna 2007 hallitus asetti palveluiden yhteensovittamisen ja siihen liittyvän yhteistyön tarpeen yhdeksi painopistealueeksi. (Halme, Perälä & Laaksonen 2010, 25–26 & 31)

Moniammatillisuuden lähtökohtana on eri toimijoiden ammatillisen tietämyksen yhdistäminen parhaan mahdollisen avun saavuttamiseksi. Usein perhepalveluiden asiakkaina olevien henkilöiden kanssa työskentelee perhetyöntekijän tai ohjaajan lisäksi samanaikaisesti monia muita ammattilaisia. Perheellä voi olla ympärillään hyvinkin laaja viranomaisverkosto, joka työskentelee yhdessä perheen parhaaksi. Perhettä ympäröivään ammattilaisverkostoon voi kuulua samanaikaisesti esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolan, kouluterveydenhuollon, päiväkodin, toimintaterapeutin sekä puheterapeutin palveluita. (Järvinen ym. 2012, 92–93)

Moniammatillista työtä tehdessä täytyy pohtia myös sitä, onko perheen kanssa työskentelevien ammattilaisten määrä kohtuullinen vai kohtuuton. Joskus perheen kanssa voi työskennellä useita kymmeniä ammattilaisia, jolloin voidaan jo

pohtia, onko työskentely tällöin enää tehokasta tai asiakaslähtöistä. Moniammatillisen työskentelyn peruseriaatteena on sopia yhdessä sellaiset menettelytavat, joiden avulla voidaan selkiyttää ammattilaisten vastuita ja karsia niiden päällekkäisyyksiä, jotta perheet tietävät, millaista tukea odottaa keneltäkin ammattilaiselta. (Järvinen ym. 2012, 92–93) Opinnäytetyöni haastatteluun vastanneista asiakasperheiden vanhemmista suurin osa piti moniammatillista yhteistyötä neutraalina. Osa perheistä kertoi kokeneensa moniammatillisuuden kuormittavana epäselvän työnjaon takia, ja sanoitti pitävänsä tärkeänä selkeää nimeämistä sellaisista asioista, joita kukaanenkin ammattilainen hoitaa. Asiakasperheiden vastauksista kerron lisää luvussa 5.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelen opinnäytetyöni tarkoitusta, tavoitteita ja tutkimuskysymyksiä, joihin olen pyrkinyt opinnäytetyössäni vastaamaan. Käyn tässä luvussa läpi myös opinnäytetyöprosessini sisällön ja aikataulutuksen aina prosessin alusta sen loppuun saakka. Myöhemmin tässä luvussa kerron myös opinnäytetyön tutkimuksen eettisyydestä sekä käyn läpi haastatteluaineiston käsittelyn ja analyysin perusteita.

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kartoittaa Keminmaan kunnan lapsiperheille annettavan sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön laatua, toteutumista ja riittävyttä, sekä pohtia mahdollisia kehittämiskohteita asiakasperheiden näkökulmasta. Opinnäytetyöni tavoitteena on, että asiakashaastatteluista tulleita vastauksia voidaan tulevaisuudessa mahdollisesti käyttää apuna Keminmaan kunnan perhetyössä annettavan varhaisen tuen laadun kehittämisessä. Laadun tarkkailu on mielestäni tärkeä osa myös perhepalveluita, minkä takia on aina ajankohtaista tarkastella tukea saavien perheiden kokemuksia ja näkemyksiä heille tarjottavista palveluista. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena.

Opinnäytetyöni tavoitteeseen vastataan seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Millaisena asiakasperheiden vanhemmat ovat kokeneet perhetyön, sen riittävyyden sekä oikea-aikaisuuden?
2. Kuinka vanhempien mielestä kuulluksi tuleminen toteutuu perhetyössä?
3. Miten Keminmaan kunnan tarjoamaa perhetyötä voisi kehittää?

4.2 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessini alkoi vuoden 2022 syksyllä, jolloin opinnäytetyöni suunnitelmavaihe alkoi aiheeseen liittyvällä opintojaksolla. Opintojakson aikana päätin

opinnäytetyöaiheeni, joka suuntautumisvaihtoehtoni perusteella muotoutui lastensuojeluun ja perhetyöhön liittyväksi. Aihetta pohtiessani kävin läpi monia eri vaihtoehtoja liittyen lastensuojeluun ja sen teemoihin. Päädyin lopulta aiheeseeni pohtiessani työn laadun tarkkailun tärkeyttä ja päätin yhdistää opinnäytetyöni tulevaan harjoitteluuni perhetyön työkentällä. Opintojaksolla tein opinnäytetyöprosessistani tarkan suunnitelman ja aikataulutin siihen liittyvät vaiheet opinnäytetyösuunnitelmaan. Opintojakson päätteeksi palautin suunnitelmani ohjaaville opettajilleni ja sain luvan opinnäytetyöni tekemiseen.

Vuoden 2023 alussa tein ammatillisen osaamisen syventämisen harjoittelujakson Keminmaan kunnan perheiden palveluissa. Harjoitteluni aikana pääsin tutustumaan asiakasperheisiin ja luomaan heihin molemmin puoleisen luottamuksellisen asiakassuhteen. Selvitin harjoitteluni aikana perhetyön asiakkaiden halukkuutta osallistua opinnäytetyöhöni haastattelun kautta. Toimitin halukkaille osallistujille saatekirjeen, jossa kerroin tarkemmin itsestäni ja opinnäytetyöni aiheesta, sekä haastatteluun osallistuvien henkilöiden anonymiteetin säilymisestä. Keväällä 2023 hain tarvittavat luvat haastatteluiden ja opinnäytetyön tekemiseen, sekä haastattelin asiakasperheet, jotka olivat halukkaita osallistumaan haastatteluihin. Haastattelut tapahtuivat haastateltavien kotona, turvallisessa ympäristössä. Haastattelutilanteet sujuivat rauhallisesti ja ne olivat dialogisia sekä antoisia opinnäytetyöni kannalta. Syksyllä 2023 aloitin opinnäytetyöni tietopohjan kirjoittamisen sekä haastattelumateriaalin kokoamisen ja analysoimisen. Kirjoitin opinnäytetyöni syksyn aikana ja se valmistui marraskuussa 2023.

4.3 Eettisyys ja luotettavuus

Jotta opinnäytetyötäni voidaan pitää täysin eettisenä ja luotettavana, koko opinnäytetyöprosessin ajan täytyy ottaa huomioon ja noudattaa hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin kuuluu noudattaa yhteisön myöntämiä toimintatapoja, joihin kuuluvat rehellisyys, yleinen huolellisuus, tarkkuus tutkimustyössä, tulosten taltioinnissa ja esittämisessä, sekä tutkimustulosten arvioinnissa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Eettisyyteen liittyy myös tarkkuus tutkimushaastatteluissa. Haastatteluissa tärkeää on huomioida, että haastateltavien anonymiys säilyy. Opinnäytetyöni on

tuotettu niin, ettei haastatteluiden vastauksista voida päätellä vastaajien identiteettiä, ja näin varmistetaan haastateltavien anonyymiyttä opinnäytetyössän. Haastattelumateriaali on säilytetty salasanan takana tietokoneella, eikä materiaaleissa ole tunnistettavia tietoja. Kaikki haastattelumateriaali tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua. Missään opinnäytetyöni vaiheessa ei ole myöskään kerätty tai käsitelty haastateltavien henkilö- tai tunnistetietoja. Ennen haastatteluiden aloittamista haastateltaville on jaettu saatekirje, jossa on kerrottu, että haastattelut toteutetaan täysin anonyymisti.

Tutkimuksen eettisyyden varmistamisessa tärkeää on myös lähteiden oikeaoppinen käyttö ja kertominen. Mikäli tutkimuksessa osoitetaan piittaamattomuutta hyvästä tieteellisestä käytännöstä, esimerkiksi puutteellisina lähdemerkintöinä, katoavat tutkimuksen uskottavuus ja luotettavuus kokonaan. Lähteiden käytön vilpillisyyttä esiintyy myös muunlaisina versioina. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii plagiointi, joka tarkoittaa toisen tekstin hyödyntämistä ilmoittamatta lähdeä, josta kyseinen tieto on otettu. Lähteiden väärinkäyttöä on myös niiden valikoiminen perusteettomasti ja tietoisesti niin, että osa aiheen kannalta tärkeistä tutkimuksista jätetään huomiotta. (Viinamäki & Saari 2007. 14, 15) Opinnäytetyöni valmistuttua se käytetään Turnitin-plagiointijärjestelmässä, jonka avulla poissuljetaan plagiointin mahdollisuus.

4.4 Tutkimuksen toteutus

Valitsin opinnäytetyöni tiedonkeruumenetelmäksi haastattelun, sillä opinnäytetyöni tavoitteisiin nähden haastattelu sopi tiedonkeruumenetelmäksi parhaiten. Haastateltavien määrä oli myös vähäinen, mikä edesauttoi tiedonkeruumenetelmän valintaa. Mielestäni haastattelu myös edistää dialogisuutta sekä kokonaisvaltaista vuorovaikutusta tiedonkeruutilanteessa, ja lisäkysymyksillä on mahdollista välttää molemmin puoleiset väärinymmärrykset sekä saada tarkempaa tietoa vastauksista haastatteluhetkellä. Haastattelut toteutettiin haastateltavien kotonalla, mikä teki haastattelutilanteista rentoja ja turvallisia haastateltaville asiakasvanhemmille.

Kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus on empiiristä tutkimusta, jossa on kyse siitä, kuinka empiirinen tutkimus argumentoi ja tarkastelee havaintoaineistoa. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmaa tarkasteltavasta ilmiöstä (Puusa & Juuti 2020, 9). Laadullisen tutkimuksen yksi peruspilareista on havaintojen teoriapitoisuus, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat yksilön käsitys ilmiöstä, tutkittavalle ilmiölle annetut merkitykset sekä tutkimuksessa käytetyt välineet. Tutkimustulokset eivät ole siis tutkimuksessa käytetystä havaintomenetelmästä tai käyttäjästä erillisiä. Toisin sanoen ei ole olemassa yleispätevää tietoa, vaan kaikki tieto on siinä mielessä yksilöllistä, että tutkija on se, joka päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä mukaan. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 25, 27)

Laadullisen tutkimuksen kannalta merkittäviä asioita ovat tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kokemukset, ajatukset, tunteet ja tutkittavana olevan asian merkitys näille henkilöille. Tutkimuksen tekemisen helpottamiseksi on kehitetty erilaisia menetelmiä, joiden avulla on helpompi selvittää henkilön ajatuksia ja kokemuksia tutkittavasta aiheesta. Menetelmät ovat keinoja, joiden avulla tutkimuksen aihetta lähestytään ja jotka auttavat vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Menetelmillä yleensä viitataan erilaisiin tapoihin kerätä tutkimusaineistoa. Menetelmät liittyvät niin aineiston hankintaan kuin erilaisiin menetelmiin analysoida aineistoa. (Puusa & Juuti 2020, 9) Opinnäytetyössäni olen käyttänyt aineistonkeruumenetelmänä haastattelua, jonka avulla olen päässyt opinnäytetyöni tavoitteisiin.

Haastattelun etu tiedonkeruumenetelmänä on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelija voi tarvittaessa toistaa kysymyksen, oikaista väärinkäsityksiä, selittää auki ilmausten sanamuotoja ja käydä haastattelun aikana tarkempaa keskustelua haastateltavan kanssa. Tällaista mahdollisuutta ei ole esimerkiksi kyselyssä, jossa jokainen vastaaja saa samanlaisen lomakkeen täytettäväksi. Joustavaksi haastattelun tekee myös se, että kysymykset voidaan esittää sellaisessa järjestyksessä, kun haastattelija katsoo haastattelutilanteessa tarpeelliseksi. Haastattelun tarkoituksena on saada halutusta asiasta mahdollisimman paljon tietoa. Tämän takia on perusteltua antaa haastateltaville haastattelukysymykset tiedoksi jo hyvissä ajoin etukäteen. Jotta haastattelu saadaan onnistumaan ja tavoitteisiin

päästään, on suotavaa, että haastateltavat voisivat tutustua kysymyksiin, teemoihin, tai ainakin haastattelun aiheeseen ennen haastatteluhetkeä. Käytännössä tämä toteutuu silloin, kun sovitaan haastatteluluvasta ja haastattelun ajankohdasta. On myös eettisestä näkökulmasta perusteltua kertoa haastateltavalle, mitä aihetta haastattelu koskee. Haastattelun etu nähdään myös siinä, että kun haastatteluluvasta sovitaan henkilökohtaisesti, luvan antajat harvoin kieltäytyvät tämän jälkeen haastattelusta tai kieltävät haastattelunsa käytön tutkimusaineistona. Haastattelun heikkoudeksi nousee usein se, että se on paljon aikaa vievä sekä usein myös kallis aineistonkeruumuoto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–86)

Toteutin haastatteluni teemahaastatteluna, jolle ominaista on tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa eteneminen. Teemahaastattelun etuna nähdään, että haastattelun aikana voidaan tarkentaa ja syventää kysymyksiä, perustuen haastateltavien vastauksiin. Metodologisesta näkökulmasta teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien tulkintoja asioista, sekä merkityksiä, joita he asioille antavat. Teemahaastattelussa ei voi kuitenkaan kysellä mitä tahansa, vaikka se on mahdollista toteuttaa niin, ettei kaikille tiedonantajille esitetä kaikkia suunniteltuja kysymyksiä, tai ne esitetään eri järjestyksessä eri tiedonantajille. Teemahaastattelussa pyritään kuitenkin löytämään tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehävän kannalta tärkeitä vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88)

4.5 Haastatteluaineiston käsittely ja analyysi

Koska opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, kytkeytyy aineiston analyysi vahvasti aineiston hankintaan. Myös tutkijan esiymmärrys on aina kytköksissä aineiston hankintaan ja analyysiin. Tutkijan ei kannata tavoitella arvovapaata laadullista tutkimusta, vaan pyrkiä tunnistamaan oma esiymmärryksensä, eli sellaisten tietojen ja uskomusten luonne ja sisältö, joita hän ennakkoon aiheesta omaa. Tutkimuksen kohteena olevan ilmiön ymmärrys, kuvailu ja tulkinta ovat aineiston analysoimisen tavoitteena. On tärkeää, ettei tutkija keskity ainoastaan pelkkien faktojen kertomiseen, vaan pyrkii tämän lisäksi esittelemään lukijoille kontekstin, jossa hänen kuvaamansa aihe esiintyy. Lukijan pääseminen siihen maailmaan,

johon tutkija on tutkimuksessaan perehtynyt, lisää lukijan ymmärrystä tutkimuksesta kokonaisuudessaan sekä auttaa arvioimaan tutkimusprosessia ja päätelmien luotettavuutta tarkemmin. (Puusa & Juuti 2020, 143)

Aineiston analyysimenetelmäksi opinnäytetyöhöni valikoitui laadullinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysin keskiössä on se, mistä asioista, aiheista ja teemoista aineisto kertoo: mistä haastateltavat puhuvat, millaisia asioita mediatekstissä käsitellään tai mitä esimerkiksi valokuva esittää. Aineiston kielellinen tai muu ilmaisullinen muoto ei yleensä ole systemaattisen analyysin kohteena. (Vuori 2023) Sisällönanalyysi on siis tekstianalyysia, joka tarkastelee inhimillisiä merkityksiä. Sisällönanalyysiin kuuluu dokumenttien analysointi järjestelmällisesti ja objektiivisesti. Dokumentti voi olla miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali, kuten esimerkiksi kirjat, artikkelit, kirjeet, haastattelu, tai keskustelu. Tästä syystä dokumentti on tässä yhteydessä ymmärrettävä hyvin väljässä merkityksessä. Sisällönanalyysi on hyvin monikäyttöinen analyysimenetelmä, sillä se sopii hyvin myös täysin strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tarkasteltavana olevasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa oleva kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117)

Sisällönanalyysin ensimmäiseen vaiheeseen sisältyy alkuperäisdatan yksinkertaistaminen niin, että aineistosta karsitaan kaikki tutkimukselle epäolennainen pois. Tämä voi olla joko datan tiivistämistä tai sen pilkkomista pienempiin osiin. Datan yksinkertaistamisen jälkeen seuraa aineiston ryhmittely. Tällöin aineistossa olevat alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi, ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavat käsitteet. Käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään eri luokiksi, jotka muodostavat alaluokat. Aineiston ryhmittelyn jälkeen on aineiston käsitteellistämisen vuoro, jossa erotellaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella koostetaan teoreettisia käsitteitä. Koko analyysin tekemisen ajan tarkkaillaan, että aineistossa säilyy polku alkuperäiseen dataan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–126)

5 TULOSTEN ESITTELY

Tässä luvussa käyn läpi haastattelussa saamani tulokset. Haastatteluissani kävin haastateltavien kanssa läpi erilaisia teemoja liittyen Keminmaan kunnan tarjoamaan perhetyöhön, sen riittävyyteen sekä laatuun. Haastatteluissani sain asiakasperheiltä esittämiini kysymyksiin monipuolisia vastauksia, joiden pohjalta opinnäytetyöni on muodostunut. Haastattelutilanteet olivat dialogisia, jolloin mitään vastauksia ei tarvinnut jättää tulkinnan varaan, vaan mahdolliset epäselvyydet kysymyksissä tai vastauksissa pystyttiin selvittämään haastattelutilanteen aikana.

5.1 Kuulluksi tuleminen ja tuen oikea-aikaisuus

Haastatteluhetkellä puolet haastateltavista perheistä olivat olleet Keminmaan perhetyön asiakkuudessa yli kolme vuotta. Loput haastateltavista perheistä olivat olleet asiakkuudessa vuoden tai yli vuoden. Perheistä suurimman osan kohdalla avun tarve oli huomattu esimerkiksi perheneuvolassa tai muiden ammattilaisten toimesta. Vain yksi perheistä oli itse ottanut yhteyttä sosiaalipäivystykseen avun ja tuen saamiseksi. Kysyessäni asiakasvanhemmilta heidän ajatuksiaan perhetyöstä ennen asiakkuutta, suurimmalla osalla perheistä ei ollut perhetyön alkessa aiempaa tietoa siitä, mitä se pitää sisällään. Pieni osa perheistä oli ennen perhetyön alkamista kuullut perhetyöstä tai ollut itse asiakkuudessa aikaisemmin.

Kysyessäni haastateltavilta, millaiseksi he kokivat asiakkuuden alkamisprosessin, puolet haastateltavista olivat kokeneet avun saannin vaikeaksi tai hidastempoiseksi. Osa haastateltavista koki ennen perhetyön aloitusta epäselkeänä sen, keneen ottaa yhteyttä avun saamiseksi. Useat asiakasperheet sanoittivat joutuneensa vaatimaan tukitoimien saamista ja selittämään tuen tarvettaan tarkasti ennen avun saamista. Suurin osa perheistä kuitenkin koki perhetyön aloitusprosessin olleen nopeatempoista avun piiriin pääsemisen jälkeen. Iso osa perheistä koki avun tarvetta jo paljon aikaisemmin kuin sitä lopulta sai. Avun saamattomuuden syyksi kerrottiin, että esimerkiksi neuvolan tai varhaiskasvatuksen puolelta

ammattilaisten näkökulmasta joko huolta ei ollut noussut tai se oli sivuutettu perheiden tuen tarpeen esilletuonnista huolimatta. Yksi haastateltavista perheistä koki avun saannin olleen oikea-aikaista ja nopeaa.

Selvittäessäni asiakasperheiltä, miten he ovat kokeneet kuulluksi tulemisen työskentelyn aikana, jokainen haastateltavista asiakasperheistä koki tullessa kuulluksi sekä asiakkuuden alkaessa että sen jatkuessa. Perheet kokivat kuulluksi tulemisen tärkeäksi osaksi perhetyötä. Asiakasperheiden mukaan heille on ollut hyvin tärkeää, että heidät otetaan vakavasti ja heidän mielipiteitänsä kuullaan työskentelyn aikana. Osa haastateltavista koki, että ennen työskentelyn alkamista kuulluksi tuleminen ei toteutunut koulun kanssa tehtävässä yhteistyössä. Perhetyön alkamisen jälkeen vanhemmat kuitenkin kokivat tämän asian muuttuneen ja kuulluksi tulemisen parantuneen myös koulussa. Jokainen haastateltavista perheistä sanoitti perhetyön toimineen heidän perheensä kohdalla hyvin. Perheillä oli syntynyt hyvä molemmin puoleinen luottamussuhde perhetyöntekijään, ja yhteistyö perhepalveluiden ja perhetyöntekijän kanssa on toiminut sujuvasti. Osa perheistä sanoitti aikojen sovittelun olleen ajoittain haastavaa, ja osan mielestä aikojen sopimisessa on ollut sopivasti joustavuutta.

Kuulluksi tulemisen tunne on yksi kohtaamisen tärkeistä peruspilareista, ja se liittyy vahvasti vuorovaikutuksen konkreettisiin kokemuksiin. Kohtaaminen on laaja käsite, johon sisältyy kuulluksi tulemisen kokemus, sekä ihmisen kokemus siitä, kuinka on tullut kohdatuksi ihmisenä, kuinka hänen elämäntilanteeseensa on suhtauduttu ja miten hän on kokenut tullessa autetuksi. (Rönkkö, L. ym. 2010. 53) Haastatteluissa kävi ilmi, että Keminmaan kunnan perhetyön asiakkaat ovat kokeneet tullessa kuulluksi työskentelyn aikana. Perheet kokivat, että keskustelu ammattilaisten kanssa on ollut vuorovaikutuksellista sekä osallistavaa.

Kartoittaessani perheiden saamia muita varhaisen tuen palveluita selvisi, että jokainen haastateltavista asiakasperheistä sai perhetyön lisäksi esimerkiksi tukihenkilötoimintaa, kotipalvelua tai tukiperhetoimintaa. Vanhemmat sanoittivat varhaisen tuen palveluiden tuomien konkreettisten apujen olleen esimerkiksi hengähdystaukoa arjesta vanhemmille, keskusteluapua koko perheelle, sekä arjen kuormituksen vähentämistä esimerkiksi niin, että perhetyöntekijä viettää lasten

kanssa aikaa, kun vanhempi käy rauhassa hoitamassa asioita kodin ulkopuolella. Perheet kokivat myös, että lisääpua on tarvittaessa helpompaa ja nopeampaa saada, kun on olemassa oleva asiakkuus sekä kontakti sosiaalipalveluihin.

5.2 Moniammatillinen yhteistyö, tuen riittävyys ja kehitysideal

Perheet ovat kokeneet saavansa myös perhetyöstä tukea koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kysyessäni vanhemmilta, millaisena he ovat kokeneet perhetyön ja muiden tahojen yhteistyön, osa perheistä koki, että yhteistyö koulun kanssa on helpottunut perhetyön asiakkuuden alkamisen jälkeen. Vanhemmat sanoittivat, että koulun puolelta asiat otetaan nykyisin helpommin käsittelyyn ja esimerkiksi sosiaalityöntekijän tai muun ammattilaisen sanoittamana ongelmat otetaan todennäköisemmin tosissaan. Suurin osa asiakasperheiden vanhemmista kertoi moniammatillisen yhteistyön heidän kohdallaan olleen toimivaa. Osa asiakasperheistä piti kuitenkin moniammatillista yhteistyötä kuormittavana. Vanhemmat kertoivat joutuvansa usein viestinviejäksi erilaisissa perhettään koskevissa asioissa. Asiakasperheet sanoittivat hankaluudeksi myös monien ammattilaisten kanssa yhteisten aikojen sopimisen sekä epäselvyyden siinä, kuka vie esimerkiksi palavereissa sovittuja asioita eteenpäin.

Kartoittaessani tämänhetkisen tuen riittävyttä, puolet haastateltavista asiakasperheistä koki tämänhetkisen tuen olevan osittain riittämätöntä. Riittämättömyyttä selitettiin jatkuvasti muuttuvalla tuen tarpeella sekä konkreettisten apukeinojen vähäisyydellä. Suurin osa perheistä kuitenkin koki perhetyöntekijän käyntien olevan määrällisesti riittäviä ja työntekijältä saadun psyykkisen tuen olleen tärkeää. Asiakasperheet toivoivat perhetyöhön lisää konkreettista apua esimerkiksi pakollisten lomakkeiden täyttämässä tai erityislapsille tarkoitettujen apuvälineiden, kuten ilmaisun tai kommunikoinnin tukena käytettävien kuvien tekemisessä. Perhetyöltä toivottiin myös enemmän mahdollisuuksia ilta- ja viikonloppukäynteihin. Kehitysideoista puhuttaessa yhtenä nostona esiin tuli toive palveluiden selkeyttämisestä ja yhtenäistämisestä. Asiakasperheiden mielestä tärkeää olisi selkeä asiakkaiden informoiminen siitä, mihin tahoon olla yhteydessä missäkin asiassa ja millaisia palveluita on mahdollista saada. Osa vanhemmista piti sosiaalipalveluiden palveluviidakkoa epäselvänä, ja toivoi siihen lisää selkeyttä.

Asiakasperheiden kanssa Keminmaan kunnan perhepalveluiden kehitysideoista puhuttaessa esille nousi myös tarjolla oleviin palveluihin ohjaamisen lisääminen sekä itse palveluprosesseissa tukena oleminen. Esiin tuli myös tämänhetkisten resurssien vähyys ja toive niiden lisäämisestä. Vanhemmat toivoivat perhepalveluiden olevan mahdollisimman saavutettavia matalan kynnyksen palveluita, jotta apua olisi helppo hakea ennen perhetilanteiden kärjistymistä. Kehitysideaksi nousi myös yhteistyön lisääminen päiväkoteihin ja neuvoloihin, jotta perheet saisivat tarvitsemaansa tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Kysyessäni haastateltavilta, millaista osaamista he yleisesti toivovat perhetyöntekijältä, vanhemmat toivat esille ammatillisen osaamisen, avoimuuden ja suora-
puheisuuden, aitouden, luotettavuuden sekä jämäkkyuden. Vanhempien puheissa tärkeäksi osaamisalueeksi nousi myös tietoisuus neuropsykiatrisista häiriöistä ja niiden tuomista haasteista. Nuorten neuropsykiatrisissa häiriöiden, kuten ADHD:n, autismin kirjon tai Touretten mukana tulee monenlaisia haasteita, joihin täytyy osata vastata. Tällaisilla nuorilla nousee usein selkeästi esiin suurten tunnekokemusten etsiminen, joka voi johtaa monenlaisiin vaaratilanteisiin tai esimerkiksi päihteiden käyttöön. (Rintahaka, P. 2007)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöni haastattelujen tuloksista voidaan päätellä, että Keminmaan kunnan perhetyön asiakasperheet ovat olleet pääpiirteittäin tyytyväisiä perhetyön laatuun. Osa perheistä sanoitti tuen olleen osittain riittämätöntä, sillä tuen tarve on muuttuva ja osa perheistä koki tarvitsevansa intensiivisempää tukea mitä kunnan perhetyöllä on tarjota. Osa asiakasperheistä sanoitti tuen olleen oikea-aikaista, mutta osa perheistä koki tuen tarpeen olleen ajankohtaista jo aikaisemmassa vaiheessa, kuin ovat sitä saaneet. Perheet kokivat keskusteluavun ja henkisen tuen olleen riittävää, mutta konkreettisen tuen olleen toivottua vähäisempää.

Tuloksista selvisi, että asiakasperheillä oli kehitysideoita Keminmaan kunnan perhetyölle. Suurimmaksi kehitysideaksi nousi konkreettisen avun ja resurssien lisääminen, sekä palveluiden selkeyttäminen ja yhtenäistäminen. Osa perheistä koki tällä hetkellä sosiaalipalveluiden olevan ”palveluviidakko”, josta on vaikea saada selville keneen olla yhteydessä missäkin tilanteessa.

Haastattelun vastauksista voidaan päätellä asiakkaiden kokevan perhetyön luottamukselliseksi ja vuorovaikutukselliseksi, sillä perheet kokivat tulleen kuuluksi koko työskentelyn ajan. Vanhemmat sanoittivat myös kokeneensa koulussa kuulluksi tulemisen lisääntyneen asiakkuuden alettua, mikä on mielestäni tärkeä nosto perhetyön tuomia konkreettisia apuja mietittäessä. Asiakasperheiden vanhemmat sanoittivat luoneensa luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen perhetyöntekijään ja tuottivat myös lasten ja työntekijän välisen luottamussuhteen olevan molemminpuolinen.

Osa perhetyön asiakasvanhemmista sanoitti resurssipulan näkyvän heille toteuttavassa perhetyössä. Haastatteluissa nousi esille toive resurssien lisäämisestä, mikä parantaisi perhepalveluiden laatua huomattavasti. Resurssien vähyteen viittaisi myös asiakasvanhempien sanoittama perhetyön kykenemättömyys vastata jatkuvasti muuttuvaan tuen tarpeeseen sekä ilta- ja viikonloppukäyntien vähyys ja toive niiden lisäämisestä.

Opinnäytetyöni aihetta valitessani pohdin, mitä asioita olisi mielestäni tärkeää tutkia lastensuojelun työkentällä. Ylitse muiden vaihtoehtojen nousi laadun tarkkailu sekä palvelun saajan näkemykset ja kokemukset palvelun laadusta ja sen toimivuudesta. Päädyin tekemään opinnäytetyöni yhteistyössä Keminmaan kunnan perhepalveluiden kanssa, sillä harjoitteluni siellä sijoittui opinnäytetyöprosessini ajalle. Pääsin tutustumaan harjoitteluni aikana asiakasperheisiin, mikä sujuvoitti haastatteluprosessia sekä lisäsi molemminpuolista luottamusta ja avoimuutta. Yhteistyö haastateltavien asiakasperheiden kanssa sujui alusta alkaen mutkattomasti. Haastattelutilanteet sujuivat tavoitteiden mukaisesti ja keskustelu haastattelun aikana oli vastavuoroista.

Aihevalintana perhetyö oli minulle selkeä, sillä suuntaudun opinnoissani lastensuojeluun ja aihe kokonaisuudessaan on tärkeä työn kehittämistä ja asiakasperheiden osallisuutta ajatellen. Oli mielenkiintoista päästä kuulemaan asiakasperheiden näkökulmia toteutuneesta perhetyöstä ja siitä, kuinka he ovat kokeneet perhetyön ja sen tuoman tuen. Opinnäytetyöprosessini aikana pääsin tutustumaan tarkemmin perhetyötä koskevaan kirjallisuuteen sekä tietopohjaan, jonka avulla sain lisää tietoa perhetyöstä ja sen historiasta, minkä katson edukseni lastensuojelun kentällä työskennellessäni.

Opinnäytetyöprosessini on ollut mielenkiintoinen ja opettavainen. Olen saanut opinnäytetyöprosessini aikana tutustua monenlaisissa tilanteissa oleviin perheisiin ja päästä kuulemaan perhetyön toteutumisesta heidän näkökulmastaan katsottuna. Opinnäytetyöni työstämisen myötä koen päässeeni tutustumaan perhetyöhön aivan eri tasolla kuin aikaisemmin. Koen opinnäytetyöni aiheen olevan tärkeä sekä perhetyön asiakkaiden ja työntekijöiden että palveluntuottajan näkökulmasta. Laadun tarkkailu on merkittävä osa sosiaaialalla tehtävää työtä. Sen avulla voidaan tarjota asiakkaille parasta mahdollista kokonaisvaltaista tukea ja apua. Opinnäytetyöprosessini aikana minulle on piirtynyt kokonaisvaltainen kuva perhetyöntekijän ja -ohjaajan ammatista sekä perhetyön toimikentästä. Toivon, että opinnäytetyöni haastatteluissa tulleet asiakasperheiden vastaukset otetaan huomioon Keminmaan kunnan perhetyötä kehittäessä. Haastatteluissa esille tulleet kehitysideat ovat mielestäni huomioonotettavia ja merkittäviä teemoja, joita on jatkuvasti tärkeää kehittää.

LÄHTEET

Halme, N., Perälä, M-L & Laaksonen, C. 2010. Yhteistyöinterventtioiden vaikuttavuus lapsiperhepalveluissa – Järjestelmällinen katsaus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti. Yliopistopaino Oy; Helsinki. 25–26 & 31.

Jussila, H. 2022. Parempaa lastensuojelua. Miksi varhainen tuki on tärkeää? Viitattu 15.5.2023. <https://www.parempaalastensuojelua.fi/fi/uutinen/miksi-varhainen-tuki-on-tarkeaa>

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea. Edita Publishing Oy; Porvoo. 17–22, 46–47, 81–82, 92–93 & 113.

Jyväskylän yliopiston Koppa. 2015. Fenomenologinen analyysi. Viitattu 26.11.2023. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/fenomenologinen-analyysi>

Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietämäki, J. 2016. Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. THL Työpaperi-sarjan julkaisu 33/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 6–10. Viitattu 20.9.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131363/URN_ISBN_978-952-302-749-7.pdf?sequence=1

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy; Tallinna. 9 & 143.

Rikoksentorjunta. 2022. Varhainen tuki ja syrjäytymisen ehkäisy. Viitattu 10.3.2023. <https://rikoksentorjunta.fi/varhainen-tuki-ja-syrjaytymisen-ehkaisy>

Rintahaka, P. 2007. Nuorten neuropsykiatriset häiriöt - ADHD, Aspergerin oireyhtymä ja unihäiriöt. Viitattu 3.11.2023. <https://www.duodecimlehti.fi/duo96234>

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. WSOYpro; Helsinki. 26, 47, 53 & 165–166.

Sosiaalihuoltolaki 18 §. 1301/2014. Viitattu 13.10.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Säkylä. 2022. Ennaltaehkäisevä perhetyö. Viitattu 17.10.2023. <https://www.sakyla.fi/terveys/sosiaalipalvelut/uusi-lapsiperheiden-palvelut/uusi-ennaltaehkai-seva-perhetyo/>

Talentia ry:n ammattieettinen lautakunta. 2022. Arki, arvot ja etiikka – sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 11–12, 16 & 20–22. Viitattu 27.11.2023. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Perhetyö. Viitattu 14.10.2023. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

Tilastokeskus. 2022. Käsitteet – Lapsiperhe. Viitattu 16.5.2023. <https://stat.fi/meta/kas/lapsiperhe.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi; Helsinki. 25, 27, 85–88, 117 & 122–126.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 31.10.2023. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. 2017. Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. Artikkel. Viitattu 16.10. 2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135433/YP1705_Vauhkonenym.pdf

Viinamäki, L. & Saari, E. 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi; Helsinki. 14–15.

Vuori, J. Tietoarkisto. 2023. Laadullinen sisällönanalyysi. Viitattu 27.10.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>

LIITTEET

Liite 1: Teemahaastattelurunko

1. Milloin ja miten perhetyön asiakkuutenne alkoi?
2. Millaisia ajatuksia teillä oli varhaisesta tuesta ennen asiakkuutta?
3. Saatteko perhetyön lisäksi muita varhaisen tuen palveluita (esim. kotipalvelu, tukiperhe, tukihenkilö)? Jos saatte, niin mitä?
4. Millaiseksi koitte asiakkuuden alkamisprosessin?
5. Miten koette tuen saamisen oikea-aikaisuuden? Kuinka nopeasti tuen tarpeeseen vastattiin?
6. Miten olette kokeneet kuulluksi tulemisen asiakkuuden alkuvaiheessa? Entä työskentelyn jatkuessa?
7. Miten olette kokeneet sosiaalipalveluiden ja muiden yhteistyötahojen (esim. koulu, päiväkot, lasten & nuorten psykiatria) yhteistyön?
8. Mitä mieltä olette varhaisen tuen riittävydestä? Mitä olisitte toivoneet enemmän? Oletteko saaneet tukea riittävän usein?
9. Millä tavalla saamanne palvelut ovat auttaneet teitä?
10. Miten toivoisitte perhetyön kehittyvän?
11. Miten perhetyö on toiminut teidän perheenne kohdalla? Mikä on toiminut hyvin ja mikä kenties heikommin?
12. Millaisia toivomuksia teillä on työntekijältä?
13. Kuinka kehittäisitte varhaisen tuen palveluita Keminmaan alueella?

Liite 2: Saatekirje

Hei! Olen sosionomiopiskelija Lapin ammattikorkeakoulusta ja olen tekemässä opinnäytetyötä, jonka aiheena on lapsiperheiden vanhempien kokemukset varhaisen tuen palveluista.

Tällä opinnäytetyöllä pyrin keräämään tietoa vanhempien omista kokemuksista liittyen varhaisen tuen palveluihin ja siihen, ovatko palvelut vastanneet perheen tarpeisiin ja ovatko vanhemmat kokeneet ne hyödyllisiksi. Olen laatinut aiheesta haastattelupohjan, jonka avulla pyrin saamaan tutkimusaineistoa opinnäytetyöhöni.

Haastattelupohjassa on monipuolisesti erilaisia kysymyksiä aiheeseen liittyen. Haastatteluun osallistuneiden identiteetit pysyvät täysin anonyymeinä, eikä vastauksia luovuteta ulkopuolisille.

Mikäli teillä ilmenee kysymyksiä, voitte olla minuun yhteydessä sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin

Reetta Makkonen, reetta.makkonen@edu.lapinamk.fi